

En af de mange stikkere, der blev anholdt efter besættelsen. Foto: Odense Bys Museer.

HEMMELIGT POLITI OG STIKKERNETVÆRK PÅ FYN UNDER DEN TYSKE BESÆTTELSE

Af Stefan Staugaard Lindequist

Anden Verdenskrig er en af de absolut mest behandlede perioder i historieskrivningen. Næsten enhver facet af denne store krig, hvad enten det er selve krigshandlingerne, krigsførelsen, livet i de besatte lande, modstandsbevægelserne, jødeforfølgelsen eller noget helt sjette, er blevet beskrevet og bearbejdet af hobevis af historikere, journalister, forfattere, filminstruktører og andet godtfolk.

Den nazistiske politiorganisation Gestapo står for mange som den ultimative, hemmelige politiorganisation, der med spioner i selv de fjerneste kroge af samfundet spredte skræk og rædsel blandt nazismens modstandere. Hvad mange dog ikke er klar over, er at Gestapos effektivitet som det nazistiske regimes forlængede arm i høj grad skyldtes hjælp fra befolkningen. Stikkere, som angav venner, familie, naboer og bekendte til Gestapo, spillede ifølge nyere historieforskning en helt afgørende rolle for det tyske sikkerhedspolitis arbejde og dermed for det nazistiske regimes magt over befolkningerne, heriblandt også den danske – ikke mindst på Fyn. Inden vi vender blikket mod Fyn, skal det dog

Efter 2. Verdenskrigs ophør påbegyndtes retsopgøret mod de stikkere, der havde angivet danskere til det tyske sikkerhedspoliti. En af stikkerne var den fynske familiefar Carl Christian Jepsen, der blev dømt i 1946. I artiklen præsenterer cand. mag. Stefan Staugaard Lindequist den fynske stikkers skæbne, og samtidig belyser forfatteren, hvorfor og hvordan den tyske besættelsesmagt brugte stikkere.

først præsenteres, hvorledes det tyske politi opererede i Danmark.

Tysk politi i Danmark

Den 1. september 1939 invaderede Tyskland Polen og startede dermed en altødelæggende krig, der skulle komme til at vare helt til 1945. I en lang række af de tyskbesatte lande, eksempelvis Polen, rykkede Gestapo og SD (som var en forkortelse for Sicherheitsdienst, dvs. den tyske efterretningstjeneste) ind med invasionsstyrkerne. I Danmark skete dette dog ikke, da den danske regering, straks efter at besættelsen var en realitet, valgte at samarbejde med den tyske besættel-

sesmagt. Under retsopgøret efter krigen kom det dog frem, at den tyske efterretningstjeneste i dybeste hemmelighed havde opereret i Danmark allerede fra krigens start. Dette vil jeg komme nærmere ind på senere. Både Danmark og Tyskland havde store fordele af ordningen. Den danske regering bevarede en væsentlig del af kontrollen over landet, og Danmark som helhed slap langt mere lempeligt gennem krigen end de fleste andre lande. Tyskland kunne nøjes med et minimalt mandskab og forvaltningsapparat i landet, og Danmarks føjelighed kunne desuden bruges i den tyske propaganda. Desuden kunne Danmark som et udpræget landbrugsland levere landbrugsprodukter til Tyskland, der grundet krigen havde et stort behov for at importere fødevarer.

De for Tyskland og den danske regering fordelagtige tilstande varede dog ikke ved. Telegramkrisen i oktober 1942 varslede et mere anstrengt forhold mellem Danmark og Tyskland, og de voldsomme strejker og demonstrationer i de større danske byer i august 1943, af eftertiden kaldet Augustoprøret, endte endeligt samarbejdspolitikken.¹ Den 29. august efter flere ugers blodige optøjer afslog den danske regering et hårdt ultimatum fra den tyske besættelsesmagt og indsendte sin afskedsbegæring til kongen. Allerede den 1. september anmodede den tyske rigsbefuldmægtigede i Danmark, Werner Best, den tyske udenrigsminister von Ribbentrop om at få 300 mand fra det tyske sikkerhedspoliti (Sipo) og to bataljoner ordensbetjente (Orpo'er) til Danmark. Denne anmodning blev til dels efterkommet, og den 19. september kom den nye chef for det danske Sipo og SD, Dr. Rudolf Mildner, til København.² Det tyske politis tilstede-

værelse i Danmark var nu en realitet.

Umiddelbart efter etableringen af det tyske sikkerhedspoliti i København blev der oprettet afdelinger i de øvrige store byer, nemlig Odense (på Husmandsskolen), Kolding (på Staldgården), Esbjerg (på Hotel Hafnia), Aalborg (på Højskolehotellet), Aarhus (på Universitetskollegierne) og fra sommeren 1944 i Rønne. Disse afdelinger havde desuden hver især små lokale underafdelinger, såkaldte Stützpunkte, udelukkende med gestapofolk, og der var grænsepolti ved Øresund.³ De dækkede sammen med hovedkvarteret i København hele Danmark.

Gestapos hovedkvarter på Fyn, Husmandsskolen, var beliggende i Odense-bydelen Tarup. Tyskerne besøgte Husmandsskolen første gang den 17. september 1943 og meddelte, at skolen skulle udleveres til dem. Den 3. oktober afleverede de et beslaglæggelsesdekret, og overtagelsen var en realitet. Kælderen blev herefter omdannet til seks små celler, som blev brugt til arrestanter under forhør. Gymnastiksalen blev omdannet til garage, og grunden blev afspærret og afsikret i 100 meters afstand fra bygningerne.

Aussendienststelle Odense, som afdelingen kom til at hedde, blev fra oprettelsen i oktober 1943 ledet af SS-Haupt-sturmführer Kurt Gutmann. I januar 1945 blev denne afløst af Untersturmführer Friedrich Wilhelm Dohse, som ledede afdelingen indtil befrielsen.⁴ Aussendienststelle Odense inkluderede afdelinger af Gestapo, Kripo, SD og tjenstlig forvaltning.

Det tyske politi og stikkerne

Gestapos hovedopgave i Danmark var at bekæmpe modstandsbevægelsen. Dette

Strejken i Odense 19. august 1943. Foto: Odense Bys Museer.

skete gennem en kombination af konventionelt politiarbejde, tips fra stikkere, oplysninger fra uforsigtige danskere, der talte over sig, samt hårde afhøringer og tortur.⁵ Mange danskere talte over sig, selv om den illegale presse advarede mod dette. Ligeledes var der mange, der bevidst angav deres danske medborgere. Også den tyske efterretningstjeneste (SD) benyttede sig i stor stil af danske stikkere. Efter krigen blev 1.304 danskere dømt for angiveri, og derudover fandt 400 stikkerlikvideringer sted under besættelsen.⁶ Adskillige studier tyder dog på, at størstedelen af de stikkerlikviderede slet ikke var stikkere, men blot på den ene eller anden måde blev anset for værende pro-tyske.

Min forskning i de danske stikkere og udenlandske studier af forholdene i Tyskland viser med al tydelighed, at Gestapo og især SD i meget høj grad var

afhængige af stikkere. Gennem afhøringer af centrale personer i SD, herunder SD-lederne i Kolding, Aabenraa og Odense, fik politiet og anklagemyndigheden under retsopgøret et godt indblik i SD's arbejde, herunder deres politik og strategi på stikkerområdet.

Kriminalpolitiet i Esbjerg afhørte d. 26. juli 1945 SS-Obersturmführer Walter Blumberg, som indtil krigens afslutning ledede SD i Kolding. Han berettede, at formålet med SD i Danmark var gennem direkte kontakt med befolkningen, dens stemninger og økonomiske tilværelse at sikre sig den bedst mulige kontrol med, hvordan de økonomiske og politiske forholdsregler fra tysk side virkede i praksis, og hvilket grundlag der var for eventuelle ændringer. Til fremskaffelse af de førnævnte oplysninger blev der over hele landet skabt et netværk af de såkaldte V-Leute (= Vertrauensleute, fastansatte

Lederen af Sicherheitsdienst i Odense Wolfgang Söhnlein. Foto: Stadsarkivet i Odense.

stikkere), også kaldet V-mænd, der var opført på en liste med hemmelige numre. Gennem de forskellige SD-kontorer landet over blev der til disse V-Leute udsendt breve med spørgsmål om de forhold, der ønskedes oplysninger om, og V-mændene skulle derefter indsende svar på de udsendte spørgsmål, underskrevet med deres nummer.

Noget, man ifølge Walter Blumberg var meget interesseret i hos SD var de såkaldte "Stimmungs- und Lageberichte", altså stemnings- og situationsberetninger, der blev indsendt af de forskellige V-mænd. De blev bearbejdet, oversat og koncentreret af de lokale SD-kontorer og dernæst sendt til SD-hovedkvarteret i København, hvor de dannede grundlag for hovedkontorets ugentlige melding til Berlin.⁷

Kriminalpolitiet i Aabenraa udarbejdede i 1946 en rapport om SD til brug i sager mod SD-medarbejdere og disses

meddelere og andre medsammensvorne.⁸ I denne rapport udtalte den tidligere leder af SD i Aabenraa, Georg Friedrich Köhnert, at han i sin tid i Aabenraa opbyggede et netværk af V-mænd spredt ud over Sønderjylland, som han flittigt benyttede til at få oplysninger om alt fra folkestemningen til industriproduktion og hønseavl.⁹ Ved spørgsmålet om V-mændenes indsats svarede Köhnert, at hver V-mand med sine beretninger eller meddelelser på sin vis havde hjulpet til med "at holde ryggen fri for værnemagten", ligesom de med deres arbejde var indstillet på at være en hjælp for det tyske folk i dets bestræbelser på at vinde krigen. Den danske politimand, som skrev rapporten, konkluderede: "Det er muligt, at en og anden V-mand ikke fuldt ud har været sig rækkevidden af sin indberetning (hjælp) bevidst, men på den anden side må i hvert fald de V-mænd, som Kpt. kender personligt, søges blandt medlemmer inden for det tyske mindretal, hvor de fleste af disse har betragtet deres hverv som et ulønnet æres- eller tillidshverv." Denne mente altså både, at stikkerne var betydningsfulde for det tyske politis arbejde, og at de var klar over, at de var det.

Husmandsskolen i Odense

Også lederen af SD i Odense, Wolfgang Söhnlein, berettede om meddelernes vigtighed for det fynske SD's arbejde. I rigspolitichefens rejseholds "rapport fra 9. Oktober 1945" berettede han, at chefen for Gestapo på Husmandsskolen i Odense, Kurt Guttman, allerede ved Söhnleins ankomst i starten af 1944 havde oprettet et kartotek over vigtige fynboer, et såkaldt "A-kartei".¹⁰ Denne type kartotek fandtes ifølge Söhnlein i Tyskland såvel som i alle besatte lande,

Bombardementet af Husmandsskolen, Gestapos hovedkvarter, i Odense 17. april 1945. Kilde: Stadsarkivet i Odense.

og angav personer, der skulle holdes øje med, og som efter behov kunne anholdes eller likvideres. Det påhvilede Gestapo og SD at finde oplysningerne til Guttmanns A-kartei, og disse skaffede de ifølge Söhnlein gennem deres meddelere og stikkere, som dog ikke vidste, hvad oplysningerne skulle bruges til.¹¹

Söhnlein var dog aktiv i SD længe før sin tid i Odense. Han opsøgte kort efter krigens udbrud nazister i Aalborg, Randers, Esbjerg og Odense, som han hvervede til meddelere. Meddelerne blev ikke lønnet – de arbejdede udelukkende af sympati for sagen.¹²

Ved sin ankomst til Husmandsskolen i Odense i februar 1944 overtog Söhnlein fem løst aflønnede V-mænd og to fastansatte fra den afgangende SD-leder Kirchmeier. Söhnlein udvidede meddelergruppen, og under sit virke på Husmandsskolen havde han 19 løst aflønnede V-mænd og 14 fastansatte og

lønnede meddelere fra Odense og Sønderjylland.¹³ Dette bekræftede Kurt Gutmann, lederen af det fynske Gestapo.

Söhnlein kom altså til Danmark allerede kort efter besættelsens start. Fra maj til august 1940 søgte han V-mænd i Haderslev blandt de danske nazister og mindretalstyskere. Deres opgave skulle være at skaffe oplysninger om folkestemningen i landet mod Tyskland og rapportere denne til Söhnlein. Söhnlein sendte rapporterne til Flensborg, hvorfra de blev sendt til Berlin. Söhnlein blev i oktober 1940 sendt til Aarhus, hvor han opholdt sig indtil 1943. Hans opgave var også her at skaffe tillidsmænd til at vejle folkestemningen i Danmark mod tyskerne.¹⁴

I løbet af sit virke i Aarhus opbyggede han et net af tillidsmænd ikke alene i Aarhus og omegn, men også over store dele af Jylland – bl.a. Aalborg, Esbjerg og Randers og Odense. Det var hovedsa-

geligt danske nazister, han engagerede, men dog også herboende rigstyskere og folk, der ikke hørte til noget bestemt parti.¹⁵

I løbet af sit samlede virke for SD i Danmark nåede Söhnlein efter eget udsagn at få sammenlagt cirka 60-70 faste medarbejdere, hovedsageligt danskere, og desuden fik han oplysninger fra cirka 200 andre personer, der mere eller mindre, nogle slet ikke, var klar over hans egentlige arbejde. Han hævdede, at hans meddeleseres arbejde i hovedsagen gik ud på at skaffe oplysninger til SD, herunder blandt andet, hvordan den illegale presse virkede på befolkningen og på de virksomheder, der arbejdede for tyske interesser. Han indrømmede dog, at oplysninger om danske statsborgeres illegale arbejde gik videre til Gestapo.¹⁶ Af de 60-70 fastansatte meddelere var 14 døde under besættelsen, enten likvideret eller ved selvmord.¹⁷

Der kan altså ikke herske nogen tvivl om, at den tyske efterretningstjeneste SD arbejdede aktivt for at opbygge et netværk af meddelere i Danmark, herunder også på Fyn. SD-lederne Blumberg, Köhnert og Söhnlein berettede alle detaljeret om dette arbejde og om stikkernes helt vitale betydning for SD's arbejde. Det tyder på, at man i starten søgte meddelerne blandt DNSAP's medlemmer og blandt de herboende tyskere, men senere også blandt "almindelige" danskere. Gestapo ser også ud til at have nydt godt af SD's stikkernetværk, idet man fik overdraget oplysninger om illegalt arbejde og lignende. Ifølge Gutmann anvendte Gestapo desuden stikkere til at finde danskere til deres A-kartei. En række af disse blev senere likvideret som gengældelse for stikkerlikvideringer og andre angreb fra modstandsbevægelsen.

Det tyske politi havde altså stor gavn af deres stikkernetværk, men hvordan og hvorfor endte så mange danske statsborgere som landsforrædere? Årsagerne var mange: ønske om penge eller hævn var de mest dominerende motiver, men også nationalsocialistiske eller antisemitiske holdninger drev danskere i Gestapos klør.

Herunder følger en fynsk stikkers historie, baseret på en lang række historiske kilder fra retsopgøret. Retssagen blev desuden fulgt af datidens fynske aviser, og alle navne på stikkere m.m. har været offentliggjort.

Familiefar og V-mand: Carl Christian Jepsen

Baggrund

Carl Christian Jepsen blev født den 6. april 1902 i Haderslev som søn af murermester Christian Jepsen og dennes hustru Marie. Han gik i skole i Haderslev, indtil han blev tretten, hvorefter han blev konfirmeret i Hospitalskirken i Haderslev i efteråret 1915¹⁸ og sendt i lære som elektriker hos installatør Valdemar Christensen, også i Haderslev.¹⁹ Tiden mellem 1915 og 1941 er noget uklart beskrevet i kilderne, men sikkert er det, at Carl mødte den jævnaldrende tyskfødte Frida Vieben, med hvem han giftede sig. I 1928 fik de en datter, som blev deres eneste barn. På et tidspunkt mellem 1915 og 1941 flyttede familien til Odense, hvor Carl fik arbejde på Wittenborgs Automatfabrikker og Chr. Linde, begge steder som montør. Carl Jepsen og familien havde dog oparbejdet en vis gæld, og da lønnen fra de to fabrikker ikke var høj nok til at betale afdrag og regninger, søgte han en anden, mere vellønnet ansættelse. Den fandt han i april 1941 i Aalborg som flymekaniker for den tyske værnemagt.²⁰

Tyske fly på Beldringe flyveplads. Foto: Stadsarkivet i Odense.

Carl Jepsen drog derfor til Aalborg, hvor han arbejdede for tyskerne frem til december 1942. Frida og datteren blev hjemme i familiens lejlighed på Godthåbsgade i Odense. I slutningen af 1942 krævede tyskerne dog ifølge Carl Jepsen at han skulle gå i uniform og forrette tjeneste i det tyske flak (antiluftslyts). Dette nægtede han, og han blev derfor afskediget.²¹

Efter afskedigelsen gik Carl arbejdsløs, og familien var henvist til at leve af den begrænsede arbejdsløshedsdækning, han fik af sin fagforening. Efter forgæves at have søgt job i Odense i fire måneder vendte han sig igen til tyskerne for at få arbejde. Han blev ansat på Grove Flyveplads mellem Skanderborg og Silkeborg, der i dag kendes som Rye Flyveplads.²² Her arbejdede han dog kun i otte dage, da de ligeledes krævede, at han skulle iføre sig tysk uniform, hvilket han prompte nægtede. Herefter fik han arbejde for et tysk telefonkompagni i

Odense, som med udgangspunkt i den tyske kaserne opsatte telefonpæle og –ledninger over Fyn. Da jobbet var fuldført i august 1943, blev han afskediget og gik igen arbejdsløs en tid. Senere på året fik han angiveligt job på Lunde Flyveplads på Nordfyn, hvor han arbejdede frem til den tyske kapitulation i 1945.²³

Carl Jepsens arbejde for tyskerne var dog ikke gået ubemærket hen. Fynske modstandsfolk havde oprettet et kartotekskort på ham i Centralkartoteket, modstandsbevægelsens kartotek over folk, der skulle interneres efter befrielsen²⁴ Den 9. maj 1945 blev han derfor anholdt af to danske politibetjente på flyvepladsen i Lunde, hvor han og familien havde boet det seneste år, anklaget for at have arbejdet for tyskerne. Den 4. juni blev han overført til interneringslejren i Nyborg, mens politiet behandlede hans sag. Carl Jepsen hævdede til politiet, at han aldrig havde stået tilsluttet det nazistiske parti, eller at han på anden måde,

Godthåbsgade 57, 55, 53, 51, 49. Carl Christian Jepsen og familie boede i nr. 49 stuen. Købmand Stockholm havde forretning i nr. 61, som ligger lige uden for, hvor billedet begynder. Foto: Odense Bys Museer.

enten direkte eller indirekte, havde modarbejdet danske interesser.²⁵ For at undersøge Carl Jepsens påstand afhørte politiet en række af hans tidligere kolleger, naboer og bekendte for at danne sig et indtryk af hans arbejde for tyskerne.

Fillip Abildgaard Stockholm ejede en købmandsbutik i Godthåbsgade, hvor Carl Jepsen og frue gjorde deres indkøb. Han havde desuden arbejdet seks måneder med Carl Jepsen i Aalborg, hvor de satte telefonpæle op. Denne havde aldrig set Carl Jepsen i uniform eller bevæbnet og havde aldrig oplevet ham som værende særlig tyskvenlig.²⁶

Bagerikarl Alfred Christensen blev ligeledes afhørt. Han kendte Jepsen, idet de havde arbejdet sammen i seks måneder med opsætning af telefonpæle og ledninger på Fyn. Han bevidnede, at ingen af arbejderne, heller ikke Jepsen, bar uniform eller våben.²⁷

Også Carl Jepsens kolleger og be-

kendte fra tiden på flyvepladsen i Lunde blev afhørt. Husejer Carl Henrik Jørgensen, chauffør Christen Leo Nielsen og arbejdsmand Peter Nørregaard erklærede alle, at de aldrig havde set Carl Jepsen uniformeret eller bevæbnet, og at de aldrig havde oplevet ham som værende særlig tyskvenlig.²⁸

Efter de mange samstemmende vidneudsagn fandt politiet, at Carl Jepsens uskyld var bevist, og han blev løsladt den 23. juli.²⁹ Det så umiddelbart ud til, at Carl Jepsen havde klaret frisag. Sådan gik det dog ikke. Senere samme år fremkom der nye oplysninger, der stillede Carl Jepsen i et noget andet lys.

Stikkeriet

I løbet af sommeren og efteråret 1945 arbejdede det genindsatte fynske kriminalpoliti med at optrevle Husmandsskolens forhold, herunder hvilke danskere, der havde gjort tjeneste her, og hvilken

karakter tjenesterne havde. I den forbindelse fandt man frem til Alfred Johannes Andersen, som havde været chauffør for den fynske SD-leder Wolfgang Söhnlein fra marts til april 1944. Under en afhøring fortalte han om en dansk mand ved navn Carsten eller Carstensen, som havde arbejdet for Söhnlein samtidig med ham selv, men som var blevet afskediget af Söhnlein, da denne var utilfreds med ham. Carsten var angiveligt blevet antaget af Söhnleins forgænger Kirchmeier.

Politiet konfronterede Söhnlein med oplysningerne, og han fortalte, at der kun kunne være tale om en Jepsen, som arbejdede for ham på dette tidspunkt. Den pågældende Jepsen var V-mand, men blev afskediget, da han kun beskæftigede sig med ren stikkervirksomhed og ikke stemningsrapporter, som Söhnlein ville have. Söhnlein henviste herefter til stik-

keren og tolken Rosendahl, som angiveligt kendte Jepsen bedre end han selv.³⁰ Christian Frederik Rosendahl blev herefter afhørt. Han fortalte, at han kendte Jepsen fra Haderslev, hvor de havde gået i samme skole. Han vidste desuden, at Jepsen havde arbejdet for installatør Valdemar Christensen i Haderslev. Rosendahl havde en dag mødt Jepsen på gaden i Odense. Jepsen var arbejdsløs og havde spurgt Rosendahl, om han kunne hjælpe ham. Rosendahl havde svaret, at han kunne gå til Kirchmeier på Husmandsskolen, som søgte folk til specielle opgaver. Rosendahl vidste, at Jepsen gjorde det, og at han arbejdede et stykke tid for Kirchmeier og for dennes afløser Söhnlein. Kirchmeier skulle ifølge Rosendahl bruge Jepsen til ”stemningsberetter”.³¹

Efter Söhnleins og Rosendahls be-

Stikkerjagt 5. maj 1945 i Overgade, Odense. Foto: Odense Bys Museer.

retninger konkluderede politiet, at den nævnte Jepsen uden tvivl var identisk med Carl Christian Jepsen, som tidligere havde været anholdt, og den 11. oktober 1945 blev han igen anholdt, denne gang for stikkervirksomhed. Konfronteret med de nye oplysninger erkendte Carl Jepsen at have arbejdet for SD på Husmandsskolen, men nægtede sig skyldig i stikkeri. Han bekræftede Rosendahls historie om, hvordan de to gamle bekendte havde mødt hinanden, men hævdede, at han var blevet antaget af SD-lederen Kirchmeier til at oversætte danske aviser til tysk samt til at gå rundt i byen og høre, hvad folk sagde om tyskerne samt om situationen ”i det hele taget”.³² Lønnen var 450 kr. om måneden, det samme som han fik som flymekaniker i Aalborg.

Jepsen startede den 1. februar 1944 arbejdet for Kirchmeier, der straks satte ham til at gå rundt i byen og lytte og derefter indberette alt af interesse for tyskerne. Kirchmeier fortalte ham, at han var leder af Sicherheitsdienst, hvis arbejde gik ud på at samle oplysninger om befolkningens holdning til tyskerne. Jepsen mødte derefter en gang ugentligt hos Kirchmeier og fortalte ham, hvad han havde hørt ude i byen, og hvad folk sagde om tyskerne. Kirchmeier var ikke tilfreds med ham, da hans oplysninger ikke var fyldestgørende nok. Denne ville have navne på dem, der havde udtalt sig. Han mente heller ikke, at Jepsen anstrengte sig nok.³³

Kirchmeier blev i februar 1944 afløst af Söhnlein, og denne fyrede Jepsen den 1. april, da der ikke var mere arbejde til ham. Han søgte derefter ud på flyvepladsen, hvor han fik job.

Jepsen benægtede Söhnleins påstand om, at han blev fyret, fordi han gav sig af med ren stikkervirksomhed. Han

fastholdt, at det skyldtes, at han ikke var ihærdig nok. Carl Jepsen havde dog en klar interesse i at fremstille sit arbejde for SD som værende ligegyldigt og harmløst og sig selv som ikke overvældende ihærdig i tjenesten, da han risikerede en lang fængselsstraf, såfremt han blev kendt skyldig i stikkeri. Set i det lys er det heller ikke overraskende, at Carl Jepsen påstod, at hans arbejde udelukkende bestod i at indsamle stemningsrapporter og ikke i at stikke danskere til det tyske sikkerhedspoliti.

Retssagen

Den 5. februar 1946 kom Carl Christian Jepsen for Odense Købstads Kriminalret.³⁴ Han nægtede sig skyldig i stikkeri og hævdede, at han aldrig i sine rapporter til Kirchmeier og Söhnlein havde anført navne. Hans forsvarer ønskede ham derfor frifundet, subsidiært indstillet til rettens mildeste dom. Tiltalen mod ham lød på ”overtrædelse af § 10 stk. 2 i lov nr. 259 af 1. juni 1945 om tillæg til borgerlig straffelov ved i tiden fra 1. februar til 1. april 1944 her i landet i tysk tjeneste at have udøvet virksomhed af politimæssig karakter, idet han i dette tidsrum, forsynet med pistol, var ansat under det tyske sikkerhedspoliti i Odense, til hvilket han gav oplysninger om danske statsborgere og meddelte stemningsberetninger.”³⁵

Carl Jepsen var forud for retssagen blevet afhørt igen. Her ændrede han sin forklaring til, at han ikke havde søgt arbejde hos SD, men blot havde været på Husmandsskolen for at få en tilladelse til at rejse til Slesvig, hvor han ville besøge sine svigerforældre. Kirchmeier havde dernæst ansat ham som tolk, for at han kunne få rejsetilladelsen. I sit arbejde som tolk havde han kun oversat nogle avisudtalelser ordret. Til forundersøgelse

Stikkerarrestation ved Overgade 47, Odense 5. maj 1945 i Overgade, Odense. Foto: Odense Bys Museer.

sen havde han indrømmet, at han havde navngivet nogle personer, herunder sin skomager, men dette benægtede han i retten.³⁶ Jepsens forklaringer var altså noget svingende, og han bestræbte sig tydeligvis på at fremstå så uskyldig som muligt.

Anklageren indkaldte Wolfgang Söhnlein som hovedvidne. Söhnlein forklarede til retten, at han, da han i februar 1944 afløste Kirchmeier som leder af SD i Odense, af Kirchmeier blev præsenteret for tiltalte, som angiveligt var "en god mand". Söhnlein havde læst en del af Jepsens rapporter til Kirchmeier og havde selv modtaget adskillige rapporter, der gav oplysninger med navn og adresse på bestemte personer, der havde fremsat antityske udtalelser eller arbejdede mod tyskerne. Da det var ubekendte personer, foretog Söhnlein sig dog ikke noget, ud over at gøre ges-

tapochef Kurt Gutmann bekendt med dem. Rapporterne indeholdt ikke det, som Söhnlein interesserede sig for, nemlig oplysninger om folkestemningen i al almindelighed og om politiske forhold. Da Jepsen trods opfordring ikke kunne fremskaffe oplysninger derom, opsagde han ham.

Retten lagde Söhnleins forklaring til grund for bedømmelsen, der lød på, at Jepsen for betaling havde givet oplysninger til SD og herunder også givet oplysninger om navngivne danskere, uden at det dog var oplyst, at dette havde medført konsekvenser for de pågældende.³⁷

På baggrund af Söhnleins vidneudsagn konkluderede retten desuden, at SD ikke havde egentlige politimæssige beføjelser, og at Carl Jepsen derfor ikke havde gjort tjeneste i et korps eller havde udøvet virksomhed af politimæssig karakter. Dermed var straffelovstillæggets § 10 stk.

2 ikke overtrådt, men Jepsens handlinger burde straffes efter samme lovs § 16, da der ved strafudmålingen skulle tages hensyn til, at han mod betaling havde givet oplysninger, der kunne have medført, at de pågældende var blevet anholdt. Carl Christian Jepsen idømtes derfor af byretten otte års fængsel samt frakendelse af almen tillid for bestandig.³⁸

Carl Jepsen og hans forsvarer ankede dommen til Østre Landsret, da de fandt, at straffen var for hård. Ankenævnet gav sin tilladelse til anken³⁹, og den 23. maj 1946 kom sagen for Østre Landsret. Anklageren krævede straffen skærpet, men landsretten gav Carl Jepsen medhold i anken og nedsatte straffen til seks års fængsel.⁴⁰

Efterspil

Justitsministeriet indstillede i 1948 Carl Christian Jepsen til benådning, og den 29. juli samme år blev benådningen godkendt af kongen.⁴¹ Efter tre års fængsel var Carl Jepsen atter en fri mand.

Afrunding

Det tyske politi kom officielt til Danmark i september 1943 oven på samarbejdspolitikens sammenbrud, men den tyske sikkerhedstjeneste SD kom i dybeste hemmelighed til Danmark kort efter besættelsen. Målet var at spionere for besættelsesmagten, og til dette havde man brug for befolkningens hjælp. Derfor opbyggede SD-folk som Wolfgang Söhnlein og Georg Köhnert omfattende stikkernetværk, som leverede oplysninger til de ugentlige rapporter til Berlin. Stikkerne fandt de indledningsvis blandt medlemmerne af det tyske mindretal og danske nazister, som ønskede at hjælpe den tyske besættelsesmagt, men efterhånden som årene gik og kampene mellem modstandsbevægelsen og besættelsesmagten blev mere og mere

blodige fandt flere og flere ”almindelige” danskere vej til Gestapo og SD med oplysninger og gjorde sig dermed til landsforrædere. En af disse var fynboen Carl Christian Jepsen, som trods en generel modvilje mod at arbejde for tæt sammen med tyskerne alligevel endte som fastansat stikker på Husmandsskolen.

Efter krigens ophør ulovliggjorde Folketinget i ” Lov nr. 259 af 1. juni 1945 om tillæg til borgerlig straffelov angående forræderi og anden landsskadelig virksomhed” med tilbagevirkende kraft en lang række handlinger begået under besættelsen, heriblandt angiveri. Det genindsatte danske politi påbegyndte herefter et kolossalt efterforskningsarbejde, som fik en lang række stikkeres nu ulovlige handlinger frem i lyset. Mange blev idømt lange fængselsstraffe, men de fleste blev dog benådet længe før deres straffe var udstået, heriblandt Carl Christian Jepsen. Landsforræderiet efterlod dog dybe ar i den danske befolkning, som viste sig svære at hele.

Noter

- 1 Telegramkrisen var en diplomatisk krise mellem Danmark og Tyskland, der blev forårsaget af et kortfattet lykønskningstelegram fra Christian 10. til Hitler i anledning af dennes fødselsdag.
- 2 Lundtofte, Henrik: *”Gestapo! Tysk politi og terror i Danmark 1940-45”*; København, 2004, s. 36.
- 3 Ibid. s. 44-45.
- 4 Kristensen, Kofoed og Weber: *Vestallierede luftangreb i Danmark under 2. Verdenskrig* bd. 2, Aarhus Universitetsforlag, Århus, 1988, s. 482-483.
- 5 Lundtofte, Henrik: *”Gestapo! Tysk politi og terror i Danmark 1940-45”*, 2004, s. 119
- 6 Ibid. s. 124.
- 7 Statsadvokaten for Fyn m.v. afdeling A: afskrift af en af kriminalpolitiet i Esbjerg den

26. juli 1945 optaget rapport: "Sagen vedrørende SD-kontoret i Kolding, der lededes af SS-Obersturmführer Walthar Blumberg" i *Odense Kriminaldommerens arkiv, forræderisager 1945-46*, Landsarkivet for Fyn.
- 8 Aabenraa politikammer, kriminalpolitiet: Pk. 68 Journ. T. Nr. 1095/1946: "Hovedrapport vedr. S. D. (Sicherheitsdienst)" i *Odense Kriminaldommerens arkiv, forræderisager 1945-46*, Landsarkivet for Fyn.
- 9 Ibid. s. 79-85.
- 10 Rigspolitichefens Rejseafdeling: "Rapport fra 9. oktober 1945" i *Odense Kriminaldommerens arkiv, forræderisager 1945-46*, Landsarkivet for Fyn, s. 6.
- 11 Ibid. s. 5- 6.
- 12 Rigspolitichefens rejseafdeling, p.t. Odense den 17/11 1945, rapport s. 3 i i *Københavns Byret. Retsopgøret – Straffeakter, 1948*, ks. 43
- 13 Ibid. s. 9-10.
- 14 Rapport, Rigspolitichefens rejseafdeling, København den 31. august 1945, s. 2, i *Københavns Byret. Retsopgøret – Straffeakter, 1948*, ks. 43.
- 15 Ibid. s. 3.
- 16 Københavns politi, sag F.85, rapport tirsdag den 25. Februar 1947, s. 2, i *Københavns Byret. Retsopgøret – Straffeakter, 1948*, ks. 4
- 17 Ibid. s. 11.
- 18 Politikommandøren for Fyn m.v., 21. juli – 6. oktober 1945, rapport, s. 6.
- 19 Politikommandøren for Fyn m.v., lørdag den 21. juli 1945, rapport, s. 3.
- 20 Kriminalpolitiet i Odense, politikreds nr. 27, fredag den 11. maj 1945, rapport, s. 1
- 21 Ibid. s. 1-2.
- 22 Rye Flyveplads' hjemmeside på: <http://www.ryeflyveplads.dk/kort.htm>
- 23 Kriminalpolitiet i Odense, politikreds nr. 27, mandag den 22. oktober 1945, rapport, s. 5.
- 24 Den store danske – Gyldendals åbne encyklopædi på: http://www.denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_historie/Danmark_1849-1945/Centralkartoteket.
- 25 Kriminalpolitiet i Odense, politikreds nr. 27, fredag den 11. maj 1945, rapport, s. 2.
- 26 Kriminalpolitiet i Odense, politikreds nr. 27, mandag den 22. oktober 1945, rapport, s. 3-4.
- 27 Kriminalpolitiet i Odense, politikreds nr. 27, fredag den 11. maj 1945, rapport, s. 3.
- 28 Ibid. s. 3.
- 29 Politikommandøren for Fyn m.v., Fyns Registraturen, Domhuset Odense, den 22. oktober 1945.
- 30 Politikommandøren for Fyn m.v., lørdag den 21. juli 1945, rapport, s. 2.
- 31 Ibid. s. 3.
- 32 Ibid. s. 3-4.
- 33 Ibid. s. 4-5.
- 34 Udskrift af retsbogen for Odense Købstads Kriminalret og Odense Herreds Ret, Aar 1946 den 12. januar og 5. februar, s. 1.
- 35 Ibid. s. 2- 3.
- 36 Ibid. s. 3-4.
- 37 Ibid. s. 4.
- 38 Ibid. s. 4-5.
- 39 Ankenævnet, København V., den 16. marts 1946, J. Nr. 2466.
- 40 Udskift af Østre Landsrets dombog for x. Afdeling, aar 1946 den 23. maj.
- 41 Justitsministeriet, direktøren for fængselsvæsenet, brev nr. 23246.